Tečaj XIV. **NOVICE** List 32.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 19. aprila 1856.

Vodník vinorejcem *).

(Dalje.)

Od obdelovanja nogradov sploh.

Zemljiše, kjer ima nograd biti, se mora dobro obdelati in za nograd pripraviti. Škoda, da tega ne spozna vsak! Nekteri mislijo, da terta brez stroškov rodí. Enkrat preorjejo pust, nerodoviten, izmolzen svet, potem pa vsadé terte. Pa kako se bojo božice v taki pustinji veselo obnašale! Da bi pač mogli vinorejce od pervega do zadnjega v tem prepričati: kakor je nograd izperva napravljen bil, tak bo vseskozi; na pervem obdelku je naj več ležeče. Izperva slabo napravljen vinograd bo hiral, dokler ga je kaj, in še stroškov ne bo povračal, čeravno jih gospodar ni dosti na-nj obernil.

Naj bi noben gospodar ne pozabil, da se tertam storí za celi čas njih življenja, to je blezo za 50 let, kar se jim storí pervikrat, in da so stroški za obdelovanje potem vsako leto ravno tolikšni na rodovitnem ali nerodovitnem nogradu. Ali ni tedaj pametnejše, da se tersju izperva pripravi rodoviten svet?

Terta se mora obrezovati; brez obrezovanja ne rodí ali pa le slabo. Ako se sama sebi prepustí, ne bo koristila.

Obdelovanje nogradov je tudi neobhodno potrebno, čeravno ne tako kakor obrezovanje; terta, ki je bila vsako leto obrezana, rodí tudi brez obdelane zemlje. Da pa zamore toliko roditi, da ima gospodar dobička kaj od nje, mora zemlja poverh čista in rahla biti. Koliko večkrat se okopuje zemlja, toliko večji je pridelk. To se očitno vidi na nogradih, kteri skupaj ležé in so dvakrat, trikrat, štirido petkrat okopani bili. Zadnje dvoje okopanje pa ne storí toliko kot pervo dvoje, tako da se smé reči: peto okopanje zdá manj kot četerto, četerto manj kot tretje, tretje manj kot drugo, drugo manj kot pervo. Vendar je vsako koristno in potrebno, čeravno eno bolj kot drugo.

Na dvoriših, pri hišah itd. se vidijo pa mnogokrat prav močne terte, ki se nikdar ne okopujejo; kako pa je to? utegne kdo reči. To zastavico rešiti je pač lahko. V teh krajih ima terta prostora dovelj za svoje korenine in one neprenehoma od dežja, kteri spira strehe in zidovje, dobivajo gnoja in živeža dovelj; na zidovji se dela solitar (solitarsko apno), ktero živina tako rada liže in tudi rastlinam dobro tekne.

Treba je tudi tertam v nogradih gnojiti, da je pridelk obilniši. (Dalje sledí.)

*) Po francozkem. Vred.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

III.

Naredí si bčela, ko hoče med naberati, naj poprej celico, v ktero ga spravlja. Ravno tako se moramo mi naj poprej ozirati po prostoru, na kterega bomo posadili rastline, preden se hočemo kaj več ž njimi pečati.

Pervo vprašanje, na ktero odgovoriti moramo, je: So li res rastline žive? in če so, kako se od žival ločijo?

Kamnar zaverta v terdo skalo luknjo, v ktero zabije strelnega praha. V napravljeno pokljino pa vtakne tudi s prahom napolnjeno slamo, na ktero natakne tlečo gobo. Goba stlí, strašan grom vstane, in razletí se terda skala okrog. Kamnar zdaj odstreljene plošе s kladvom v roki dela pripravne za svoje namene. Vsi kosi, ki so od kladvove sile zadeti odletéli, so si enaki; nobeden se ne loči od druzega. — Kristal v svoji rasti le od zunaj enake dela na-se vleče in tako zmiraj v čji prihaja. Neorganske rečí so si tedaj v vsih svojih delih enake in se le od zunaj množijo.

Temu pa ni tako pri rastlinah in živalih.

Te svoj živež v se jemljejo, ga v sebi spreminjajo, sebi enačijo in torej od znotraj rastejo. Za vse te dela jim je pa treba posebnih priprav — organov. Kakor ima tesar ali kovač za vsako delo drugačne priprave, ravno tako so ti organi, ki imajo vsak svoje dela, kaj mnogoverstni. Pri organskih stvaréh torej niso vsi deli celemu truplu enaki, ampak mnogoverstne podobe so in lastnosti. Stvarí s takimi lastnosti obdarovane pa imenujemo — žive.

Skušajmo zdaj še dobiti gotov razloček med rastlinstvom in živalstvom.

Kaj je rastlina? kaj žival? Pač neumno vprašanje, si misli marsikdo. Kdo ne razloči konja od hrasta, gosence od peresa, ktero grize! — Žival ne dobí povsod svojega živeža, torej se giblje; rastlina pa tam pogine, kjer zelení. Žival jemlje jéd v usta, kterih rastlina nima. Živali imajo večidel enake ude, toraj enakolično podobo in le v znotranji sostavi skazujejo svojo mnogoverstnost; rastline pa so vse iz večidel enacih delov in nasproti živalim jih od zunaj kinča neizrečena mnogoverstnost, ktera nam tako dopada.

Pa vendar se že dolgo časa pečajo naravoslovci z vprašanji: kaj je rastlina? kaj žival?

Na vprašanje: kakošne lastnosti mora imeti stvar, da jo bomo mogli imenovati žival, je vsak drugače odgovoril. Ta prepir zavolj meje med rastlinskim in živalskim kraljestvom pa tudi ni bil brez sadú. Marsiktero stvar, ktero so poprej živaloslovci k sebi potegnili bili, so mogli že dati rastlinoslovcom nazaj. Vojska v teh tamnih in nevarnih krajih še zdaj ni končana in marsiktera živalica bo morebiti še mogla potovati med rastline.

Še le pozno so se prepričali učeni o živalskih lastnostih marsiktere živali, o kteri zdaj nobeden ne dvomi, da bi ne bila res žival. Do srede preteklega stoletja je vsakdo mislil, da hobotnice ali polipi so rastline. Neki zdravnik iz Marsila je pa jel to reč bolj natanko in pazljivo preiskavati in najdel je, da so hobotnice živali, ne rastline. Zdravnik je svojo znajdbo naznanil parižki akademíi, ktera mu ni hotla nič verjeti. Reaumur si od začetka kar ni upal imena iznajditelja razglasiti, da bi se zdravniku celi svet ne smejal.

Marsikdo si misli: Zares deleč so jo pripravili naravoslovci s svojo učenostjo, ker zdaj še tega ne vedó, kako se drevesa in trave od bikov in oslov razločijo!

Al počasi sodimo! Kmali bomo vidili, kako se je zgrudil v nič vsak razloček med rastlinstvom in živalstvom, ko so jeli naravoslovci bolj pazljivo in natanko preiskavati.

Vsaka žival ima usta, kterih rastlina nima.

Ta razloček je imel toliko časa veljavo, da so dobili živali, ktere se gibljejo in za luč in tamo niso neobčutljive,

ktere pa vendar gotovo nimajo nimajo ust, ampak svojo tekočo hrano skoz svojo kožo dobivajo. Te živalice niso nič druzega, kakor mehurček napolnjen s tekočino. Ta mehurček ima sledečo lastnost:

Je na eni strani mrenice bolj gosta tekočina, kakor na drugi, vleče gosteja tekočina redkejo na-se skoz mrenico, ktera vendar nima nobene luknje. Če je vse pripravno, se to godí toliko časa, da se mehurček tako napije, da poči. To lastnost, ktera se imenuje „endosmose", imajo vse mrenice rastlinskih celic. Ker redkeja tekočina toliko časa preteka se v gostejo, da ste obe enako gosti, serkajo tako rastline svoj živež iz mokre zemlje in tudi veliko nepopolnih s prostim očesom nevidljivih žival se redí po ti lastnosti kože.

Ko tedaj ni več veljal ta razloček, so si učeni mislili, da so živali stvarí, ktere zamorejo gibati se prostoljno. Hobotnice ali polipi se sicer ne morejo premakniti iz kraja, kjer sedé, pa saj svoje roke ali noge, kakor jih hočemo imenovati, stegujejo iz svoje sobice, da si živeža lové. Vse živali se lože ali teže gíbljejo, rastline pa so prirašene na kraj, kjer so zelenele.

Radi verjamemo, da gibanje one rastline, ki se imenuje „minosa", — da obračanje sončnice proti soncu, zaperanje cvetk in peres marsiktere druge cvetlice, — da marsiktero gibanje druzih rastlin nima nič živalskega na sebi, pa pri nižjih rastlinah je gibanje viditi, ktero bi le težko razločili od živalskega.

Bistri potoki so po tléh velikokrat prepreženi z lepo zeleno gleno, ki obstojí iz dolzih nitk in vejic neke rastline, ki se imenuje „Vavcheria clavata". Ko začne vpervič tleči žila predramljene spomladi, ko se potok naraša od bežeče bele odeje in povsod se življenje gibati začenja: takrat je čas kako nitko te glene vzeti domú. — Poglejmo majhin konček te rastline pod mikroskopom! — Tanke nitke konček, ki smo ga položili pod drobnogled, je viditi kakor velik meh, in v njem mlada kal, ki ima namen v kratkem spremeniti se v mlado rastlino. Jutranje sonce je oživilo kal, ktera se je torej že jela gibati. Meh se odprè in mlada kal se izmuzne iz njega. Glej čudo! majhina stvarica, ki v sebi nosi moč v enako rastlino materi izrašati se, se neizrečeno hitro giblje po vodi. Zdaj plava na verh, zdaj se na dnu potopí: z eno besedo se giblje sem ter tje, kakor kaka prav živa in vesela živalica. Na poveršji svojem ima veliko obervic, ktere neizrečeno hitro migajo in tako premikajo celo truplo dalje. Čez kakih 10 ali 20 minut se vsede kal na kako stvar in vse njeno poprejšnje živalstvo je proč; obervi ji zginejo, bolj terdna kožica krog nje izraste, poprejšnja jajčja podoba se spremení v okroglo, in rastlinski mehurček se začenja širiti in širiti, in kmalo izraste v tako veliko rastlino, kakor je bila njegova mati.

(Dalje sledí.)

Svilorejcem!

Večletne skušnje so do dobrega dokazale resnico, da na Krajnskem se sviloreja (židoreja) dobro sponaša, in da zamore lep dnar deželi nakloniti; zatorej opominjam vse rojake svoje, naj se sviloreje verlo lotijo.

Da bo pa vsakdo vedel svoj pridelk berž v dnar spraviti, dajè podpisani na znanje, da bode letos nakupoval mešičke (kokone), naj raje žive pa tudi umorjene. Toda berž ko bojo, naj se mu pošiljajo v Ljubljano v stanovanje njegovo Nr. 10 za gradom nad cesarskim grabnom.

Dr. Jože Orel.

Ozir po domačíi.

Znamenitosti Notranjskega in popis Pivke.

(Dalje.)

Zdaj pelja režka cesta proti jugu, in kmalo se pride na mejo med Pivko in med Berkine. Berkine pa zovejo prebivavce bregov in bližnjih gričev Reke. Nočem se dalje mešati v njih stan; le to omenim, da je njih zemlja dosti bolj blagodarjena od pivške. Pervi pogled že ti kaže drug svet. Njihovi homci niso več tako kamniti, ne tako goli, ko pivški. Kamnje je tam le sivo (Schiffer) ali rujavo. Terta jim rodí dobro; sadjoreja jim lepe krajcarje donaša; so gospodarji, ki po 50 centov posušenih češpelj prodajo ali jih pa domá v slivovec žgó.

Tù se od celega Notranjskega nar manj popačen jezik govorí, ker ljudstvo nima priložnosti, da bi ga popačilo. V tem, ko Pivčan les v Terst vozari, Berkin terto obrezuje ali pa jablane gosenic trebi. V tem, ko Pivčan v gojzdu seče, se on pri pečini vêde ali plot ob nogradih spleta.

Od kod pa ima tamošni svet vso drugačno podobo od pivškega? Gotovo je, da je veliko jezero tam stalo. Reka mu je dajala vodo, odtoka pa ni nobenega imelo. Hrib, ki loči Pivko od Berkinov, ga je mejil. Na berkinski strani je sem ter tje jako sterm, živoskalnat. Na te skale so se čolnovi pripenjali. Pravijo, da se je tudi že taka rinka v tem skalovji najdla. Potem pa, ko je Reka pod Škocianom hrib prederla, je počasi jezero v jadransko morje odteklo, in zdaj Reka sama pohlevno teče.

Drugi sosedje Pivčanov so Dolani. Imenujejo se tako od Dola, velike doline, ktere naj veči mejnik je strahoviti Gaberk. Ta dolina je tudi mnogo rodovitneja od pivške. Griču, kteri zgornjo Pivko od Berkinov in Dolanov mejí, se pravi Čepen. Na verhu tega sta stala dva grada; prav za prav ima dva verha. Eden se zove Gradišče, kamor dnarja željni Zagorci hodijo zakladov kopat; drugemu se pravi Tabor. Tù je bil njega dní sloveč grad in na skali blizo razvalin so netili tiste budivne germade ob protivnih napadih Turkov.

Od Čepna proti Postojni so južni mejniki Pivke nizki hribje, kteri so bolj gričem kot hribom podobni. Ti so tudi sploh goli, tako da je res jako žalostno tam bivati. Kadar grem na Čepen in se sedé okoli ozeram, se vselej, kadar vidim veličastnega Triglava, lepih gorenskih dolin spominjam, krasne okolice bleške. Tudi se spominjam starih časov in hudo mi dé v serce, da se tudi zdaj za mogočni Terst ne redé po onih hribih prasci, kot so se nekdaj za slavni Rim. Mislim si: Ko bi tù rojen ne bil, pa bi tù bivati mogel, bi pač žaloval, ko Ovid v Pontu, po druzih lepih krajih. Al domači kraji so meni in vsacemu dragi, jako dragi, naj si bodo livade ali pustinje. Saj bi še Eskimon otožnosti hiral, če bi ga prestavil v bogati Bastón, čigar dom je vendar prazna miljava zamerznjenega morja. Pa saj se na Pivki vendar lepo versté prijazne vasí, ob lepi cesti, — saj vendar me srečujejo morda prijazniši ljudjé od druzih lepih krajev, ki me priljudno pozdravljajo. Tedaj se tudi na Pivki še kaj prijaznega najde! Zgorej sem rekel, da je žalostno tam bivati le zato, ker sem v tistem trenutku le pustobo okolice vidil; ni pa vselej slab mož, kteri je v revni obleki; ne vonjá lepo vsaka lepa cvetica; sred gerde, kisle lušine in terde gerbančaste lupine se vendar tudi dobro jedro dobí!

Je na Pivki 22 vasí. Ob cesti so: Rakitnik, Matenja vas, Petelinje, Radohova vas, Parje, Derskovče, Zagorje, Knežak; skozi te vasí boš šel, dokler ne prideš v Šembijah na pivško mejo. Od ceste proč pa vidiš na desni: Koče, Prestranek (cesarsko konjištvo), Slavino, Šempeter in nad Zagorjem Tabor, ki ob podertíi omenjenega grada stojí. Na levi boš pa zagledal: Žeje, Nemško vas, Ternje, Klenek, Beč in Koritnice. Pod sv. Trojico je vas, kteri se Palčje pravi, ta je za obraščenim homcem. Zmed tih vasí so ene velike; Zagorje in Knežak imate po sto hiš in čez; Beč in Petelinje tudi ne veliko manj. So pa tudi majhine. Posamnih pohištev ne najdeš, razun Vilharja in enih mlinov, ker posebno rad je Pivčan v druščini. V teh vaséh živí okoli 8000 ljudí, ki so terdne in zdrave postave. Kaj bi ne bili? Delo v gojzdu jih terdi in krepčuje; burja pa vedno za zdrav zrak skerbí. Toraj tudi nahajaš med Pivčani prav stare ljudí. (Dalje sl.)

Slovensko slovstvo.

Pretres „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raić.

(Dalje.)

Berilo za V. gimnazijalni razred, ki ga je izdal gosp. dr. Miklošič, je sovsema prikladno, razve morebiti nekih pisem, ki se na početku nahajajo; taki listovi po mojem mnenji ne imajo mesta v berilu za višji gimnazij. Berilo VI. obsega z večino sostavke iz zgodovine, rastlinstva, živaljstva, deloma tudi narodopisne, krasoslovne in nektere modroslovne spisove, le z redkimi pesmemi, ktere bi svobodno obširnejši prostor zavzimale, zlasti narodne. Jezik se mora v vsakem obziru imenovati izvrsten z veliko dosledností in pravilnostjo ozalšan; ker pa ničesar ni na zemlji popolnoma, so se tudi v te knigi nekteri zablodki vpletli, kterim smo dolžni v okom priti.

Na več straneh berila V. in VI. se v besedi kamen po priloženoj končnici *e* izpušča. Če bi ti *e* bil iz *ъ*-a ali *b*-a bil povstal, ki se smelo to goditi, pa nikoli, kedar staroslovenski čisti *e* zastopa. Slovenec vselej pri nas pravi: kamenna miza. Ravno taka se godí z nosnim *e*=ę=ѧ=*en* v besedi mesec, čeravno šče pri Goričanih krepko živí in ti ga v polni veljavnosti izgovarja: „dva mesenca počakaj“. Menim, da ne bi pogreška bila narodnih biserov, kteri šče kor stari veličestni spomeniki trdno stojé v govoru ljudskem, v književni jezik jemati, ter namesto mesca, meseca pisati. Prigovor, da se v več krajevih mesc, mescov govorí, ne podira mojega trjenja, ker v pisavo imamo pravilne in dobre oblike sprejemati iz ust narodnih, ne pa tistih, ki nam pretijo sčasoma vse glasnike pogoltati. Kar je dobrega, ohranimo!

Hrvatski in neorganiški je pisati nosni *ô*=ą=ѫ=*on* ali *om* itd. s črkoj *u*: „mučno“ VI. 16., „mučivec“ V. 20., „sužnost“ VI. 25., „minul“ VI. 98., namesto „močno“, „močivec“, „sožnost“, ker v slovenskem narečji pravilno temu glasniku *o* odgovarja; na Štajerskem tudi v nedeločivniku glagolov druge vrste slišiš *o*: „mahnoti“. Gorenski govor: minulo se mora vplivo sosednega narečja pripisavati.

Včasih se devlje *v* namesto *u*: „vtrdi“ VI. 2., „povžil“ 1., „vžgati“ 28., „vglajen“ 104., „vstvariti“ V. 38., namesto „utrdil“, „uglajen“ itd. in namesto *v* pa *u*: „uzrok“ V. 7., „usmiljenje“ 24., „bruno“ V. 34., „neoskrunjen“ V. 21., namesto „vzrok“, „vsmiljenje“, „brvno“, „neoskvernjen“.

Kako se dá opravičiti pisava „tempelj“ VI. 2., „apostelji“ 38., „angeljski“ V. 42., namesto „tempel“, „apostoli“, „angelski“?

Po *c* se piše kakor po trdih tihnikih *o* namesto *e*; čeravno pišemo in govorimo „solnce“, „srdce“, „drevesce“ in nikoli „solnco“, „srdco“, „drevesco“. Dosledno in blagoglasno se mi tedaj zdí kor po druzih mehkih tihnikih tudi po *c* stavljati *e* namesto *o*: „tujcem“, „mesecev“. Tistim pa, ki pravijo: vsej v raznih sklonovih ne govorimo *e* temoč *o*, odgovarjam, da tudi „prijateljem“ ne golčimo, — ali blagoglasje veleva in staroslovenščina terja.

Na mestih se javlja nepotrebni *j*: „najšel“ V. 27., „začinjal“ 10., „ojster“ 2., „izvoljiti“ 24., „gnjezdice“ VI. 9., „njiva“ 11. (že Šmigoc je pisal „niva“), „gnječa“ 79., „gojzd“ 59., „knjiga“ 176., in pri vseh glagolih druge vrste v deležji pret. trpivnem: „navdehnjen“ VI. 54. in celo „zmerznjen“ V. 175., namesto „našel“, „začinal“, „nadehnen“, „zmerznen“. Gosp. Janežič se je sicer trsil v svoji „Slovenski slovnici“ na str. 76. razložiti ti *j*; tisti razlog le nekoliko zagovarja *-ni*, pa nikar ne razjasnjuje in ne opravičuje, da *j* ima ondi svojo pravico. Sopet indi pogrešamo *j*: „izpeluje“ V. 65., „spremenuje“ 65., „polski“ 6., „pribezlaje“ 24., namesto „izpeljuje“, „spremenjuje“, „poljski“, „pribezljaje“. (Dalje sledí.)

Odgovori.

Zastran besedí „Epidemie“ in pa „lih a sodu“.

V slovniku ste pri besedi „Epidemie“ naredili: glej „Seuche“. Kako pa to posloveniti? Ali morda s „kugo“?

Ne prederznem se s tem spisom siliti med Vas, učene jezikoslovce, ne svetovati besedí, pa tudi nasvetovanih zametovati ne, ampak povedal bi Vam rad, kako da nepokvarjen Slovenec govorí, kadar meni „Seuche“, in pa kakov zapopadek da sklepa z besedo „kuga“. Terdi Slovenec, govoré od „Seuche“, ji pravi le sploh „bolezen“ in jo loči v „leško“, to je, „ljudsko“ ali pa „živinsko“ — „kužno“ ali „nekužno“ (nalezljivo ali nenalezljivo). Na priliko: Ko je bila kolera v Ljubljani, mi je terd hribovec rekel: „Ne hodite v Ljubljano, doli je bolezen“. Ko je bila pri nas predlanskim „Seuche“ griža, mi je pisal moj prijatel: „Ali je pri vas še bolezen? da bi se le tebe ne prijela!“ In ravno včeraj me je vprašal nekdo: „Ali je bilo kaj v „Novicah“, da se je pri Vidmu bolezen začela?“ Jaz odgovorim: „Nič; kakšna pa? On: „Pravijo, da vročnica“.

Iz teh in enacih izgledov se vidi, da naš narod poslovenuje „Seuche“ z „boleznijo“. Kjer je potreba in se iz besedoskladja lahko ne povzame, še pristavlja: „pri ljudeh, pri živini, leška, živinska, kužna ali nekužna“ (če se namreč prijemlje ali pa ne). — „Kuga“ je pa, kakor naš narod, kolikor je meni znano, govorí, vselej le nalezljiva bolezen, bolezen, ktera se prijemlje. (Mit dem Worte „kuga“ ist stets der Begriff der Ansteckung verbunden, was bei Seuche nicht immer der Fall ist, Beweis dessen „okužiti“=„anstecken“). Toliko vém jez od tega. Se vé, da to pisaje, ne namestujem prostrane vse Slovenije, temoč le kraje tiste, kodar sem bival in od tega slišal ali govoril.

Zastran igre pa, po kteri se tudi poprašuje, vém tole: Okoli Idrije tako igrajo: Eden vzame v pest lešnikov ali kaj druzega, jo stisne, pomolí tovaršu vprašaje ga: „lih ali sodu?“ (na pare ali ne?) Če ugane, mu mora dati vse, če ne, mora pa uganjevec enega dati zastavljavcu. To igro igrati pravijo „sódati“ in ako ju kdo vpraša: Kaj delata? odgovarjata: „Sódava“. Likar.

Novičar iz austrijanskih krajev.

Iz vélikega Varadina na Ogerskem 7. aprila. Velikonočni prazniki so sicer že minuli, vendar se še ta ali uni z veseljem spominja, kaj je za pirhe dobil. Jez nimam druzega spomina na véliki teden in na velikonočne praznike, kakor spomin na božje grobe in na častitljivo gorvstajenje. Kar se tiče božjih grobov, sem mnogokrat na drago domovino mislil, ker na Krajnskem se ena fara z drugo skuša, ktera bo lepši božji grob napravila. Tukaj ni tako; celó v stolni cerkvi je bil božji grob brez vsega lišpa; okoli sv. rešnjega Telesa so lučice gorele — to je bilo vse. Gorvstajenje je bilo pa z veliko slovesnostjo obhajano; obhajalo se je po vseh cerkvah popoldne od 4. do 7. Véliko nedeljo sem se lepega petja v stolni cerkvi veselil, pa mi ni ravno posebno dopadlo; ljubljanski bogoslovci so v petji vsi drugi mojstri. — Pirhi tukaj niso dosti v navadi, od slovenskih kolačev pa celó ni duha ne sluha; tudi plečét ne nosijo žegnat. Neka druga šega pa tukaj vlada, ktera pri nas menda ni znana, namreč, da se fantje in dekleta na véliki pondeljk in na véliki torek zjutraj pred jedjó eden druzega z vodo polivajo, da je marsikter moker, kakor da bi ga iz luže izvlekel. Kaj da to pomeni, nisem mogel za gotovo zvediti.

V vélikem Varadinu ne živí veliko več ljudí kakor v Ljubljani; mesto je pa blizo trikrat obširneje kakor ljubljansko; hiše so do malega vse pri tléh (ebenerdig) in se ne deržé skoz in skoz ena druge; zatorej se jih veliko našteje. Nar imenitniši poslopja tukajšne so cerkve, kterih sem 15 naštel, toda niso vse katoliške, ker tukaj je 6 vero-

zakonov: rimsko-katoliški, zedinjeno-gerški, rusovski, luteranski, kalvinski in judovski. Katoličani imajo 6 cerkev, med kterimi je stolna v resnici veličanska. Drugih imenitnih poslopij mesto nima veliko; le poslopje rimsko-katoliškega škofa, premonštratenski samostan in pa hiša deželnega poglavarstva se odlikujejo od druzih. — Skoz sredo mesta teče reka Köröš, ktera ni globoka pa precej hudo dere; s čolnom se ne more po nji voziti, ker preveč na ovinke teče. Sicer je mesto še v zadosti prijetnem kraji, ker je od ene strani od lepih vinskih goric obdano; ena teh goric, na kteri cerkvica sv. Helene stojí, se Kalvarija imenuje, in od tod se mesto ravno tako lepo od verha vidi kakor Ljubljana z Grada. — Kdor ni preveč mehkužen, tukaj ne dobí druge bolezni kakor ogersko merzlico, pa tudi merzlice ne ravno sleherni; kdor jo pa dobí, ta se je ne odkriža z lepo — celo leto ali tudi še dalje ga mehta. Pravijo, da se od vode dobiva. — Ker je véliki Varadin na meji debrecinške pustote in erdeljskih gorá, je tudi vreme tukaj zlo zaletavasto; včasih cel mesec ne pade kapljice dežja, kadar se pa za dež napravi, pa dežuje brez konca in kraja. Letos je na cvetno nedeljo celi dan sneg šel; od tega dneva je bilo vedno lepo, gorko solnčno vreme. Spomlad se pa vendar še ni prav začela, griči in ravnine so še vsi rujavi in goli; razun snežnic (zvončkov), mačkenega medka, vijolic in petelinčkov še ni nič kaj spomladanskih cvetlic viditi. Danes se za dež pripravlja, in danes pervič tukaj grometi slišim. Ravno me je dež pod streho segnal; tudi kake zerna toče vmes padajo; bliska se, da človeku vid jemlje, in strela poka kakor o sv. Marjeti; nadjati se je, da bo deževno vreme nastopilo, ker so se oblaki čez debrecinško pustoto privlekli.

Ker v kratkem mislim častitim bravcem „Novic“ povedati, kako se popotniku od Solnoka do vélikega Varadina godí, bom pri tej priložnosti tudi omenil življenja in navad (običajev) tukajšnih stanovnikov. Vraščan.

Iz Brašlovc na Štaj. 17. apr. St. — Drevje se letos v naši okolici pridno cepi, sosebno koroške tepke*), kterih sem 200 cepičev iz Št. Andreja iz knezovih vertov in vinogradov v Türni prejel. Je pa tudi treba, da se mlado drevje zasaja in cepi, drugači bi po ravnini tù okoli v 10 letih ne imeli sadnega drevja skor nič, ker so nam hude zime ene leta sem čudo drevja pomorile. Ali niso tudi menda čez čudo vroče poletja krive, da pozimi potem mraz toliko drevju škoduje? Ako mora drevo poleti vročino prenašati kakor v Afriki, kjer našega drevja ni, mu mora potem sibirski mraz toliko huje djati. Da bi se pač ne bili verhovi naših hribov tako silno pobrili, bi se menda vreme ne preminjalo tako neznano!

Iz Ljubljane. Tukajšna kmetijska družba je prejela 30 jajc tistih imenitnih pišet, ktere že kake dve leti slové po več deželah pod imenom pišet kohinhinskih (Conchinchina-Hühner). Da bi se to pleme, od kterega so tudi „Novice“ že enekrat govorile, zaplodilo tudi pri nas, misli kmetijska družba izročiti te jajca enemu ali dvema ali trem gospodarjem, ki imajo pute, ktere ravno sedaj valé, in ki bi za to rejo posebno skerb imeli. Kdor ima veselje do te reje, naj se oglasi v pisarnici kmetijske družbe, da bo zvedil kako in kaj.

Novičar iz raznih krajev.

Da se milodarne ustanove (štiftenge) za ljudske šole zmiraj v razvidnosti deržé, je c. k. ministerstvo nauka ukazalo, naj se pri vsaki šoli napravijo posebne bukve, v kterih imajo ustanove poversti zapisane biti. — Po ukazu ravno tega ministerstva se za mnoge šolske bukve ljudskih šol izdelujejo podobe, ktere imajo razjasnovati golo besedo; delo to je izročeno dunajski c. k. akademíi umetnosti. — Vojaško vozništvo (Fuhrwesen) bo drugač osnovano. — Škofji zbor na Dunaji, pravijo, bo terpel še ene dní čez Binkošti. — Iz Ogerskega, Marskega in več druzih dežel se sliši, da je ta teden dež dobro pomočil polje. — Vladni časnik „Moniteur“ od 17. naznanuje, „da v sredo (16. t. m.) je bil sklep parižkega zbora. Po podpisu protokola so se poslanci pomenkovali še o mnogoterih drugih zadevah za uterdbo in popolno dognavo mirú. Zamenja od vsih dotičnih vlad podpisane pogodbe bo konec tega mesca doveršena. Protokoli zbora se bojo od konca do kraja očitno na znanje dali“. Da bi se bili taki protokoli razglasovali, ni bilo dosihmal navadno; tabart je pa angležki poslanec to terjal, rekoč, da on domá deržavnemu zboru ne smé nič skrivati; sklenjeno je tedaj bilo, da vsi protokoli naj se od besede do besede razglasijo ob enem v Parizu in Londonu; potem se bo vse zvedilo povsod. — Razglas cara rusovskega, s kterim je po svojem cesarstvu dal vediti sklep mirú, ni v Parizu in Londonu nič kaj dopadel, posebno se spodtikujejo nad resnico tistih besed, kjer car pravi, da namen rusovske vojske je s tem dosežen, da turška vlada oprostí kristijane nekdanjega jarma. — Rusi smejo spet kakor hočejo in kamor hočejo v francozke dežele, kar poslednje dve leti niso smeli. — Unidan je ukazal sultan na prigovor francozke in angležke vlade spet nekaj novega, kar je spet eno nogo spodbilo turčinstvu. Po starodavni postavi islama je bil vsak Turk ob glavo djan, kdor je zatajil svojo vero in prestopil h kaki drugi; to postavo je sultan sedaj preklical; vsak Mahomedanec smé prosto prestopiti h kakoršni koli veri. — Gotovo je sedaj, da austrijanska armada ne bode pred zapustila Moldave in Valahije, dokler ne bo nova osnova vladarstva v teh deželah dogotovljena. — Zabraniti nevarne prekucijske podpihe iz Sardinskega v vojvodino Parmo na Laškem, bo nek austrijanska armada zastavila mejo med tema deželama. — Kerst Napoleonovega princa je na 9. junija določen. — Neznana dragina vkljub mirú je v Carigradu in tudi drugod na Turškem: par pišet je 24. sušca veljalo blizo 4 fl.; za slabo stanovanje in jéd v gostivnici se plačuje na dan 8 fl., nepolitirana miza velja 15 do 20 fl.; če najameš kočijo za pol dné, moraš plačati 20 fl.! — Kervave klobase jé sedaj kdor jih ima in kolikor jih hoče; pred 900 leti je bila vsa druga. Cesar Leon jih je ostro prepovedal rekoč: „Kdor krí vživa, naj bo tepen in v znamenje nepoštenosti naj se mu glava obrije in za vedne čase iz dežele požene“. Kako se vendar svet preminja!

Mati.

Dete revno, dete malo,
Kdaj nek bodeš poplačalo
Vse skerbí, kih tvoja mati
Zate mógla je prestati?

Sem pod sercem te nosila,
Z lastnim mlekom te dojila,
Noč in dan za te skerbela,
Noč in dan za te živela.

Post'ljo kolikrat prestlala,
Zibel tvojo sem zibala,
Ti zapela pesem sladko,
Da zaspalo si čez kratko;

Čez te potlej se nagnila,
Serčno k Bogu sem molila:
„Oče! hudega ga brani,
Meni, sebi ga ohrani!“

Dete malo in ubožno,
Bodi pridno in pobožno:
S tem skerbí mi boš plačalo.
Dete revno, dete malo! S. Jenko.

Pogovori vredništva.

Gospodom, ki so gosp. Navratilovo „Slovnico“ prejeli: Gosp. N. je v Ljubljano gosp. Blazniku naročil, naj pošlje vsem naročnikom „Rabo glagolov“ kot obljubljeni nameček; „Raba gl.“ pride že ob svojem času. — Mnogi gospodje iz različnih krajev so nam že zdavnej poslali krajo- in narodopisov za „Novice“; lepo prosimo, naj poterpijo še enmalo, ker po dvoje sostavkov ene verste ne moremo v en list jemati, da ne zanemarimo svojega stanovitnega vodila: „variatio delectat“.

*) Da bi pač na milijone tepk mogli zasaditi po vseh krajih naše domovine! Sad ta ni sicer žlahen, pa je zdaten in koristen, posušen za jéd ali prešan za píjačo, in zatega voljo več vreden ko žlahna hruška — za navadne potrebe. Vred.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.